

Институт
за
европска
политика,
Скопје

НАЦИОНАЛНА ДЕБАТА
ЗА ДЕМОКРАТИЈА

National Endowment
for Democracy
Supporting freedom around the world

НАЦРТ ЗА ДИСКУСИЈА

КАКО ДО ПРОЧИСТЕНО СУДСТВО И НЕЗАВИСНИ СУДИИ

КАКО ДО ПРОЧИСТЕНО СУДСТВО И НЕЗАВИСНИ СУДИИ

КАКО ДО ПРОЧИСТЕНО СУДСТВО И НЕЗАВИСНИ СУДИИ

Издавач:
Институт за европска политика - Скопје

За издавачот:
Д-р Симонида Кацарска

Автор:
Живко Андревски

Лектор:
Дејан Василевски

Графички дизајн и печатење:
Релатив

Скопје, 2020

Годишниот план за работа на Институтот за европска политика - ЕПИ е поддржан од програмата Цивика мобилитас. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Институтот за европска политика – ЕПИ и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Цивика мобилитас, Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC) или организациите што ја спроведуваат.

СОДРЖИНА:

АПСТРАКТ	7
1. ВОВЕД И МЕТОДОЛОШКИ ОБЈАСНУВАЊА	9
1.1. Вовед	9
1.2. Методолошки објаснувања	10
2. ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА ОСНОВНИТЕ КАТЕГОРИИ	11
2.1. Јазично-поимско определување	11
2.2. Пошироко дефинирање	11
3. МЕЃУНАРОДНИ АКТИ И ДОКУМЕНТИ ЗА СУШТИНАТА НА СУДСТВОТО	13
3.1. Универзална декларација за човекови права	13
3.2. Европска конвенција за човекови права	14
3.3. Основни начелата на независноста на судството	14
4. УСТАВНИ И ЗАКОНСКИ ОДРЕДБИ ЗА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	15
4.1. Уставни одредби	15
4.2. Законски одредби	15
5. КОДЕКСОТ НА СУДИСКА ЕТИКА	17
6. СУДСКИОТ СОВЕТ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ПРОЧИСТЕНОТО СУДСТВО И НЕЗАВИСНИТЕ СУДИИ	19
6.1. Законски надлежности на Судскиот совет	19
6.2. Независноста на судството во извештаите за работата на Судскиот совет	20
7. МЕДИУМИТЕ, ЈАВНОСТА И ПРОЧИСТУВАЊЕТО НА СУДСТВОТО И НЕЗАВИСНОСТ НА СУДИИТЕ	22
8. ДВА СТРАТЕГИСКИ ДОКУМЕНТА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНОСТА И НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО	23
8.1. Стратешки план на Министерството за правда за периодот 2019-2021 година	23
8.2. Стратегија за реформа на правосудниот сектор за периодот 2017-2022 година	23
9. ЕКСПЕРТСКА АНАЛИЗА ЗА ПРОЧИСТЕНО СУДСТВО И НЕЗАВИСНИ СУДИИ	25
9.1. Примерок на испитаници	25
9.2. Резултати од истражувањето за темата прочистено судство	25
9.3. Резултати од истражувањето за темата независно судство	27
9.4. Резултати од одговори на прашања поврзани со Судскиот совет на РСМ	28
ПРЕПОРАКИ	31
БИБЛИОГРАФИЈА	33

Воведна напомена

Истражувачкиот труд е подготвен врз основа на договор меѓу Институтот за европска политика – Скопје, како корисник, и Живко Андревски, како вршител на услугите.

Сознанијата и содржината на трудот се во сопственост на Институтот за европска политика – Скопје, кој решава за понатамошното ползување на трудот.

Апстракт

Истражувачкиот труд за тема на елаборација ги има местото и улогата на Судскиот совет на Република Северна Македонија во професионализацијата, унапредувањето и во креирањето на самостојно и независно судство, објективни, одговорни и независни судии. Нагласокот е ставен на идното дејствување и ангажирање на Судскиот совет во тој и таков сложен, слоенит и долгорочен процес.

Аналитички гледано, значи, се проектираат можните активности, мерки и чекори што извесно, врз основа на стручна и научна проценка, ќе водат и ќе го поддржуваат настојувањето судството, судиите и судскиот систем во целина да бидат независни и прочистени.

1.

ВОВЕД И МЕТОДОЛОШКИ ОБЈАСНУВАЊА

1.1. ВОВЕД

Со Уставот на државата од 1991 година беше воспоставено тело со име Републички судски совет¹, кој подоцна со амандманите 14, 28 и 29 го доби името Судски совет на Република Македонија, односно Судски совет на Република Северна Македонија.

Истражувањето како појдовна основа ги има уставните одредби за надлежностите на Судскиот совет, во кои како најважни се издвојуваат дека тој ги избира и ги разрешува судиите и судиите-поротници, утврдува престанок на судиската функција, ги избира и ги разрешува претседателите на судовите, ја следи и ја оценува работата на судиите, одлучува за дисциплинската одговорност на судиите, одлучува за имунитетот на судиите.

Според уставните одредби, Советот за својата работа поднесува годишен извештај до Собранието на Република Северна Македонија.

Во трудот се поставуваат прашања и се нудат одговори на тоа:

- што треба да прави Судскиот совет за да го физиомира, да го поттикнува и да го вреднува самостојното, професионалното, независното, објективното и одговорното работење на судиите,
- колку може Судскиот совет да иницира и да реализира активности и мерки што ќе ги отстрануваат проблемите, тешкотиите и појавните облици на нестручно, несвесно, неодговорно и штетно работење и одлучување на судиите,
- кои критични точки и прашања имаат неоспорен приоритет и се наметнуваат како ургентни за разрешување во обезбедувањето на функционирање на независно и од различни притисоци ослободено судство,
- каков резултат може да се очекува на краткорочен, среднорочен и на долгорочен план од дејствувањето на Судскиот совет во процесот на постигнување на професионално и квалитетно судство и кои би биле најбрзи, оптимални и прифатливи рокови.

Во подготовката на истражувачката студија се користат анализи на најважните белези од досегашната работа на Судскиот совет, оценки за неговата работа изнесени во неговите годишни извештаи, ставовите и мислењата на општата, стручната и научната јавност. (Тематскиот опфат на трудот е приспособен врз основа на повикот во кој беше општа формулација како до прочистено судство и независни судии и пријавената скица со посебен нагласок на улогата на Судскиот совет во воспоставувањето и дејствувањето на независни судии.)

Наменски, во функција на изработка на трудот се анализираат и определен број програмски документи што се однесуваат на реформите на судскиот систем во целина и посебно за работата на Судскиот совет во делот на промовирање, поттикнување и вреднување на независни и одговорни судии (стратегии, програми, насоки и слично).

Низ посебен истражувачки потпроект е реализирана анкета со експерти и научници со фокус на тематската определеност на истражувачкиот труд.

¹ Андревски Живко: Републички судски совет: И името му го проблематизираат – Сега е точно, (исправки, дообјаснувања, осврти), Ф-М-Б, Скопје, 2005, стр. 160-164.

1.2. МЕТОДОЛОШКИ ОБЈАСНУВАЊА

Конкретните научно-истражувачки методи што се применети соодветствуваат на содржината и темата на истражувачкиот труд.

Метод на анализа на содржината на документите што ќе биде применет при елаборацијата на меѓународни и домашни акти и документи во кои се третираат прашањата на независноста на судството и независните судии².

Метод на испитување, истражувачка техничка анкета, истражувачки инструмент прашалник – што ќе биде применет при прибирањето мислења од експертите за димензиите и белезите на прочистеното судство и независните судии³. (Примерокот ќе биде објаснет во делот на извештајот од анкетата.)

Статистички метод⁴ што ќе биде применет при елаборацијата на резултатите од анкетаирањето експерти и при обработка на извештаи од работата на Судскиот совет на Република Северна Македонија.

2 Според Мојаноски Т., Цане: Методологија на безбедносните науки, основи, книга I, Факултет за безбедност – Скопје, 2012, стр. 397-401.

3 Според Мојаноски Т., Цане: Методологија на безбедносните науки, основи, книга I, Факултет за безбедност – Скопје, 2012, стр. 415-431.

4 Според Sesic, Bogdan: Osnovi metodologije drustvenih nauka, Beograd, Naučna knjiga, 1982, стр. 101.

2.

ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА ОСНОВНИТЕ КАТЕГОРИИ

2.1. ЈАЗИЧНО-ПОИМСКО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ

Во Речникот на македонскиот јазик поимот/зборот независен⁵ се определува како нешто „што не зависи еден од друг, без туѓо влијание во своето изразување и дејствување“.

Додека зборот прочисти/прочистување⁶ се означува како „отстрани нечистотија, исчисти нешто низ, во внатрешноста“, односно „се исчисти од нечистотија“.

Во методолошка смисла, поимот независни судии ќе го прифаќаат како степен до кој судиите размислуваат, дејствуваат и одлучуваат самостојно, без да земаат предвид други фактори надвор од она што значи факти на случајот и примена на соодветни закони, како и начинот на кој судиите се заштитени од несоодветни влијанија, од страна на трети физички или правни лица⁷.

За поимот прочистено судство ќе се користи определбата дека станува збор за отстранување и елиминирање појави на неодговорно, нестручно, несовесно и коруптивно работење и однесување на судиите.

2.2. ПОШИРОКО ДЕФИНИРАЊЕ

Како суштинска категорија, независноста на судството е предмет на анализи и на теоретско-научно ниво. Така, проф. д-р Владимир Митков⁸ вели: „Под независност на судовите се подразбира слобода на судовите од секое влијание од страна, слободно донесување на судски одлуки. Независноста на судовите всушност значи дека ниту еден носител на друга државна власт не може да влијае врз вршењето на судската власт, дека не може да се меша во работата на судот“.

Во обемниот труд „Споредбеното владеење и политиката – вовед“, авторите Род Хејг и Мартин Хароп основите на независното судство го гледаат во сигурноста на нивниот мандат, кој може да биде неограничен, потоа во методот на именување на судиите, при што предлагаат именување од страна на независен совет и кооптирање. Истите автори во однос на внатрешната независност на правосудството инсистираат на автономија на судиите од понизок ранг во однос на нивните повисоко рангирани колеги кои често решаваат за напредување во кариерата⁹.

5 Дигитален речник на македонски јазик, <<http://www.makedonski.info/show/%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BD/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B4>>, пристапено на 12 март 2020.

6 Дигитален речник на македонски јазик, <<http://www.makedonski.info/show/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8/%D1%81%D0%B2>>.

7 „Независност на судството, правна анализа“, издание на OSCE, декември 2009 година, <<https://www.osce.org/mk/skopje/67585?download=true>>, пристапено на 16 март 2020.

8 Митков Владимир: Независноста на судството како начело на владеењето на правото (правната држава), Независно судство и правната држава, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, декември 1997, стр. 236.

9 Hague, Rod, Harrop, Martin: Usporedna vladavina i politika uvod, Univerzitet u Beogradu, Fakultet politickih nauka, Beograd, 2014, str. 347-348.

Во однос на определувањето на категориите прочистено судство и независни судии од капитално значење е Зборникот на трудови, што под наслов „Независно судство“ го издал Републичкиот судски совет во 1997 година, а го приредиле Љупчо Арнаудовски, Вера Терзиева Тројачанец и Драган Тумановски. Во Зборникот се објавени вкупно 34 прилози и од меѓународен и од домашен карактер, што претставуваат непроценлив придонес во работата на судството и судиите, особено од аспект на нивната независност, непристрасност, совесност и стручност.

Аналитичките определувања на широките поими, како што се независност на судијата, непристрасност на судијата, нестручност и несовесност можат да се сметаат за трајно вредни за проучување и за примена во практиката и животот на функционирањето на судиите и судството.

Во прилогот со наслов „Објаснувања кон критериумите за избор на судија“¹⁰, независноста згуснато кажано се определува како судење само врз основа на закон, ослободеност од секакво влијание од интервенции однатре и однадвор, одлучување непристрасно и донесување одлуки што за двете страни ќе бидат прифатливи, лична независност (трајност на изборот), интерна независност (врз неговата работа и одлуки никој да не смее да влијае) и стварна независност (потпрена врз принципот поделба на власта, при што судијата е независен и заштитен од другите органи на власта).

Во прилогот со наслов „Општи критериуми за избор на судија“¹¹ се вели дека судијата е синоним на чесен човек кој својата функција ја врши совесно, одговорно, професионално, дисциплинирано и за својата работа како државен службеник прима плата, а надвор од платата не смее да прима никакви подароци, награди, услуги од кој вид било или материјални и нематеријални вредности од странките или од други институции.

Стручноста на судијата се оценува врз основа на сознанијата за начинот на кој судијата ги проучува предметите за кои одлучува, вештината со која ги воочува практичните и теоретските проблеми што се јавуваат при решавањето на предметот и спорните односи во него, аргументираноста на ставовите во однос на вредноста и значењето на доказите и доказниот материјал, како и аргументите и уверливоста со која ја образлага и поткрепува донесената одлука.

Поголем број укинати одлуки поради погрешна примена на материјалните закони врз фактичката состојба во конкретниот случај или поради суштествена повреда на процесните закони, како и честото одлагање на главната расправа, односно главниот претрес, ненавремено изготвување и доставување на странките на донесените одлуки, претставува индикатор за нестручно вршење на судската функција.

Совесноста, односно несовесноста во постапувањето на судијата во вршењето на судиската функција се оценува и се вреднува во однос на неговото постапување по предметите за кои одлучува во однос и постапувањето кон странките за чиешто права и интереси одлучува и воопшто неговиот однос кон граѓаните, странките, учесниците во постапката, колегите, преостанатите службени лица, како судија и во својство на судија.

Несовесно вршење на судиската функција претставува однос и постапување што е во спротивност со свеста на судијата изразена преку почитувањето на моралните и етичките начела за професионален однос кон работата, судскиот кодекс на норми и вредности и владејачките норми, вредности и обичаи во меѓучовечките односи, во средината во која судијата живее и работи.

10 Арнаудовски Љупчо, Тројачанец Терзиева Вера и Тумановски Драган: Независно судство, Републичкиот судски совет, 1997; Објаснувања кон критериумите за избор на судија, стр. 485.

11 Арнаудовски Љупчо, Тројачанец Терзиева Вера и Тумановски Драган: Независно судство, Републичкиот судски совет, 1997; Општи критериуми за избор на судија, стр. 475.

3. МЕЃУНАРОДНИ АКТИ И ДОКУМЕНТИ ЗА СУШТИНАТА НА СУДСТВОТО

3.1. УНИВЕРЗАЛНА ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Во Универзалната декларација за човековите права, усвоена во системот на Организацијата на Обединетите нации, во декември 1948 година, се содржани неколку определби за судството и за човекови права поврзани со него. Така, наведени се следниве одредби:

Сите права и слободи наведени во оваа декларација им припаѓаат на сите луѓе, без оглед на нивните разлики, како што се: раса, боја, пол, јазик, религија, политичко или друго убедување, национално или општествено потекло, сопственост, раѓање или друг статус.

Секој има право насекаде да биде признаен како личност пред законот.

Сите луѓе се еднакви пред законот и на сите им припаѓа, без никаква дискриминација, еднаква заштита со закон. На сите им припаѓа еднаква заштита од каква и да е дискриминација, што е во спротивност на оваа декларација и од какво и да е поттикнување на таква дискриминација.

Секој има право на ефикасни правни лекови пред надлежните национални судови за дела што ги кршат основните права што му припаѓаат според уставот или законот.

Никој човек нема да биде подложен на произволно апсење, притвор или прогонување.

Секој има потполно еднакво право на праведно и јавно судење пред независен и непристрасен суд, при одредувањето на неговите права и обврски и во услови на какво и да е кривично обвинение против него.

Секој обвинет за кривично дело има право да се претпоставува дека е невин сè додека не се докаже неговата вина во согласност со закон и на јавно судење, на кое тој ги има сите гаранции неопходни за неговата одбрана.

Никој нема да се смета за виновен за кое и да е кривично дело поради дејство или пропуст, што не претставувале кривично дело според националното или меѓународното право во времето кога тоа било сторено. Исто така, не смее да се изрече казна поголема од онаа што се применувала во времето кога било сторено кривичното дело.

Цитираните членови од Универзалната декларација за човековите права се во директна врска со правата на човекот поврзани со судскиот систем и работата на судството. Во нив се признава интегритетот на поединецот, се забранува кој било облик на дискриминација, се афирмира правото на ефикасни правни лекови пред надлежните национални судови.

Од аспект на елаборираната тема во овој истражувачки труд од посебно значење е правото секој човек да има право на праведно и јавно судење пред независен и непристрасен суд.

И целината на човековите права и правата непосредно поврзани со судството заслужуваат современо анализирање и нивно актуализирање што ќе биде најшироко достапно за судскиот систем и особено за судиите во Република Северна Македонија со цел прецизно да ги познаваат овие права, нивната суштина и да се придржуваат до нив во сопствената работа.

3.2. ЕВРОПСКА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Секогаш е актуелна Европската конвенција за човековите права и во однос на нејзините трајни и принципиелни стандарди и заложби и во однос на тоа што Република Северна Македонија има долгорочна определба за припаѓање на европските развиени демократски држави.

Како основни елементи што се директно врзани за независното судство можат да се сметаат член 51 – Право на слобода и сигурност и 61 – Право на правично судење, во кои стриктно се наведува дека судовите треба да бидат основани со закон и во својата работа да бидат независни и непристрасни.

Целината на Европската конвенција за човекови права, потоа основите врз кои е поставен и работи Европскиот суд за човекови права, како и Протоколот кон Конвенцијата за заштита на човековите права и слободи претставуваат стимулативна основа, но и создаваат потреба од актуализација во процесот на функционирање на правосудниот систем и на постоењето и развивањето на независно судство, односно независни судии.

3.3. ОСНОВНИ НАЧЕЛАТА НА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО

Овие Основни начела за независноста на судството – усвоени се од страна на Седмиот конгрес на Обединетите нации за спречување на злосторствата и постапување кон престапниците, одржан во Милано од 26 август до 6 септември 1985 година и потврдени од страна на Генералното собрание на Обединетите нации во неговите резолуции 40/32 од 29 ноември 1985 година и 40/146 од 13 декември 1985 година, насловот на оригиналот е “Basis Principles on the Independence of the Judiciary”.

- Државата ја гарантира независноста на судството и прогласува дека тоа е така во националниот устав или во националното законодавство. Сите владини и други институции мораат да ја почитуваат независноста на судството.
- Судиите ги решаваат случаите што ги добиваат непристрасно, врз основа на фактите и во согласност со законот, без ограничување и без да бидат предмет на недостојни влијанија, поттикнувања, притисоци, закани или интервенции, непосредни или посредни, од страна на кој и да е и од кои било причини.
- Во согласност со начелото на независност на судството, судиите имаат право и задача да водат сметка судските расправи да се водат праведно и правата на сите странки да бидат почитувани.
- Секоја држава-членка има задача да обезбедува средства што му се потребни на судството за нормално вршење на функцијата.
- Лицата избрани да ја вршат функцијата на судија мораат да бидат чесни и стручни и да имаат потврда за потребното образование и правнички квалификации. Сите методи на избор на судијата мораат да предвидат гаранции против неоправданото именување. Изборот на судиите треба да се врши без оглед на раса, боја на кожа, пол, вера, политичко или друго убедување, национално или социјално потекло, имотна состојба, семејно потекло и општествена положба. Правилото по кое кандидатот за судија мора да биде државјанин на заинтересираната земја не се смета за дискриминаторно.

Основните начела за независноста на судството, кои имаат меѓународен карактер, ставаат акценти на обврските на државата во гарантирањето на независноста на судството, потоа врз забраната за влијанија и притисоци врз судиите, како и создавањето услови/обезбедување средства за нормално вршење на судската функција.

Со толкување и аналитичка разработка на овие основни начела и нивно афирмирање во јавниот и медиумскиот простор во РСМ можат да се поттикнат однесувања и практики и на државните органи, особено од извршната власт и на судскиот систем, логично и на судиите за нивно професионално и независно работење.

4.

УСТАВНИ И ЗАКОНСКИ ОДРЕДБИ ЗА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

4.1. УСТАВНИ ОДРЕДБИ

Судството е уставна категорија во правниот систем на Република Северна Македонија. Уставните одредби определуваат:

- Судската власт ја вршат судовите.

Судовите се самостојни и независни. Судовите судат врз основа на Уставот и законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот.

Забранети се вонредни судови. Видовите, надлежноста, основањето, укинувањето, организацијата и составот на судовите, како и постапката пред нив, се уредуваат со закон, што се донесува со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници.

Судијата се избира без ограничување на траењето на мандатот. Судијата не може да биде преместен против својата волја.

На судијата му престанува судската функција:

- ако тоа сам го побара,
- ако трајно ја загуби способноста за вршење на судска функција, што го утврдува Судскиот совет на Република Северна Македонија,
- ако ги исполни условите за старосна пензија,
- ако е осуден со правосилна судска пресуда за кривично дело на безусловна казна затвор од најмалку шест месеца, и
- ако е избран или именуван на друга јавна функција, освен кога судската функција мирува под услови утврдени со закон.

Судијата се разрешува:

- поради потешка дисциплинска повреда што го прави недостоен за вршење на судската функција пропишана со закон, и
- поради нестручно и несовесно вршење на судската функција под услови утврдени со закон.

4.2. ЗАКОНСКИ ОДРЕДБИ

Меѓу најважните акти што ја уредуваат областа на судството во Република Северна Македонија е Законот за судовите. Во него, меѓу другото, се определува:

- Судската власт ја вршат судовите во Република Македонија.
- Судовите се самостојни и независни државни органи.
- Судовите судат и своите одлуки ги засноваат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот.
- Судиите во примената на правото ги заштитуваат човековите слободи и права.

Целите и функциите на судската власт опфаќаат:

- непристрасно применување на правото независно од положбата и својството на странките,
- заштита, почитување и унапредување на човековите права и основни слободи,
- обезбедување еднаквост, рамноправност, недискриминација по која било основа, и
- обезбедување правна сигурност врз основа на владеење на правото.

Постапката пред судот се уредува со закон и се заснова врз следниве начела:

- законитост и легитимност,
- рамноправност на странките,
- судење во разумен рок,
- правичност,
- јавност,
- контрадикторност,
- двостепеност,
- зборност,
- усност,
- непосредност,
- право на одбрана, односно застапување,
- слободна оценка на доказите, и
- економичност.

Уставните и законските одредби за судството и за судиите ги применуваат меѓународните стандарди и принципи за судска власт, нејзината поставеност во правниот и општествениот систем на земјата. Носечки основни белези на судството се нивната самостојност и независност, судење врз основа на устав и закони и меѓународни ратификувани договори.

Овие елементи, заедно со определбата за непристрасно применување на правото, правната сигурност на секој човек и заложбата за заштита и унапредување на човековите слободи и права се многу добра формално-правна основа за чесна работа и одлучување на судиите и за нивна независност од какви било центри на моќ и е можно елиминирање на влијанијата што се спротивни и штетни за квалитетно и одговорно работење на судиите и судството.

Меѓутоа, треба да се констатира дека меѓу уставните и законските одредби и норми и практиката на работата на судството постои расчекор. Односно: правно-нормативниот концепт проектира сосема самостојно и независно судство, додека во практиката се евидентираат состојби, односи и процеси што отстапуваат од таа концепција, при што има нарушувања на самостојноста и независноста, па и дејствувања сосема спротивни на тие начела и определби.

Оттаму е упатно да се подготви анализа на причините и појавните облици на тој расчекор (правно самостојно и независно судство, реално – нецелосно спроведување на тие начела) со размислувања и идеи за надминување на тој расчекор во правец на доследно применување на суштината на начелата на самостојност и независност.

5. КОДЕКСОТ НА СУДИСКА ЕТИКА

Суштинско влијание врз работењето и однесувањето на судиите во професионалната работа имаат и одредбите од Кодексот на судиска етика, што е усвоен во текот на 2014 година.

- **Независноста, непристрасноста, интегритетот, пристojноста, еднаквоста, стручноста и совесноста се принципите етички што ги обврзуваат судиите, според Кодексот на судиската етика, кој, според Здружението на судии, е документот во кој ќе се заколнуваат судиите при преземањето на судиската функција.**

Повикувајќи се на меѓународните документи, принципи и прифатени стандарди, во Кодексот за судиската етика првенствено е определено дека независноста на судството е предуслов за владеењето на правото и претставува основна гаранција за правично судење.

Понатаму, се определува дека судијата не смее да биде под влијание на извршната и на законодавната власт и во секоја пригода ја брани независноста на судот од политички притисоци и влијанија.

Судијата ја извршува судиската функција без пристрасност, предубедување или предрасуди. Судијата, со своето однесување како во судот така и надвор од судот, придонесува за одржување, односно за подобрување на довербата кај јавноста за правната професија и за подобрување на довербата кај странките во непристрасноста на судијата и на судството.

Судијата внимава на своето изземање кога не е во можност да донесе непристрасна одлука по одреден предмет, односно внимава да не остави впечаток дека не е во состојба непристрасно да суди.

Според Кодексот, судијата треба се однесува беспрекорно од гледна точка на кој било разумен набљудувач, затоа што однесувањето на судијата како во професионалниот, така и во приватниот живот ја потврдува довербата на луѓето во интегритетот на судството.

Исто така, судијата и членовите на неговото семејство не смеат да примаат, ниту да бараат никакви подароци, заеми, ниту, пак, други услуги во однос на нешто што може да го направи судијата, односно да пропушти да го направи во врска со вршењето на судиската функција.

Судијата треба да се однесува на начин со кој се зачувуваат достоинството и дигнитетот на судиската функција и непристрасноста и независноста на судството и не смее да дозволи семејните, социјалните или другите односи несоодветно да влијаат врз однесувањето при вршење на судиската функција.

Под услов соодветно да ги врши судиските должности, во случаите кога се бара и со согласност од орган утврден со закон, судијата може да пишува, да предава, да држи настава и да учествува во активности поврзани со законот, со правниот систем, со делењето на правдата и со слични работи.

Во Кодексот се укажува и дека секој судија е должен да ги препознае и да се заштити од случаите што се подведуваат под судир на интереси и корупција.

„Овие правила се разумни правила и секој од деловите на овој кодекс треба да се читаат заедно како целина и секоја одредба треба да биде толкувана во контекст на и во согласност со секоја друга одредба“, се вели во Кодексот.

Се поаѓа од најсуштественото определување на етиката како мерки и показ за доброто и лошото и за тоа дека етичкото однесување има нагласено индивидуален карактер, зависи од свеста и совеста на поединецот, но етичкото однесување се мери и во општеството, во средината и во условите во кои живее и работи и општествено се ангажира и се остварува поединецот.

Доказ за тоа дека општеството го вреднува етичкото и неетичкото однесување се постоењето кодекси за етички правила. Вакви кодекси има за повеќе професии, како што се лекарите, новинарите, судиите, безбедносните служби, па и кодекси за деловна етика.

Етичката способност е способноста да се премости јазот помеѓу вистинските и пожелните професионални однесувања и е најрелевантен показател и индикатор за етичко однесување на работното место.

Може да постои и организирана и систематска активност за тоа колку Кодексот на судската етика се применува во практиката од секој одделен судија. Но, многу е побитно и би било поплодотворно доколку секој судија е доволно одговорен, свесен и совесен за редовна и креативна примена на заложбите и принципите од етичкиот кодекс.

Упатно е преку истражување да се одговори на следниве прашања:

1. главните етички прашања со кои се соочуваат судиите во нивните професионални улоги;
2. како тие одговараат на овие етички прашања;
3. како нивната етичка способност може да се подобри; и
4. кои ресурси им се потребни за да се подобри таа способност.

6.

СУДСКИОТ СОВЕТ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ПРОЧИСТЕНОТО СУДСТВО И НЕЗАВИСНИТЕ СУДИИ

6.1. ЗАКОНСКИ НАДЛЕЖНОСТИ НА СУДСКИОТ СОВЕТ

Судскиот совет на Република Северна Македонија е самостоен и независен орган на судството. Советот ја обезбедува и ја гарантира самостојната и независноста на судската власт, преку остварување на своите функции согласно со Уставот и законите.

Судскиот совет е составен од 15 члена, од кои двајца по функција се претседателот на Врховниот суд на РСМ и министерот за правда, осум члена избрани од редовите на судиите; три члена што ги избира Парламентот; два члена предложени од Претседателот на државата, а ги избира Собранието на РСМ (министерот за правда како член на Советот учествува во неговата работа без право на глас).

Советот е надлежен:

- да ги избира и да ги разрешува судиите;
- да ги избира и да ги разрешува претседателите на судовите;
- да утврдува престанок на судиската функција;
- да избира и да разрешува судии-поротници;
- да ја следи и да ја оценува работата на судиите;
- да одлучува за дисциплинска одговорност на судиите;
- да утврдува нестручно и несовесно вршење на судиската функција;
- да утврдува престанок на судиска функција поради трајна неспособност за работа на судија;
- да одлучува за одземање имунитет на судија;
- да одлучува по барање за одобрување притвор на судија;
- да предлага двајца судии на Уставниот суд на Република Македонија од редот на судиите;
- да го разгледува годишниот извештај на Врховниот суд на Република Северна Македонија за утврдените начелни ставови и начелни правни мислења по прашања од значење за обезбедување единство во примена на законите;
- да одлучува за привремено отстранување судија од вршење на судиска функција;
- да го утврдува бројот на потребните судиски места по судови;
- да ги разгледува и да ги оценува тримесечните и годишните извештаи за работа на судовите;
- да се грижи за угледот на судиите и довербата на граѓаните кон судството;
- да постапува по претставки и поплаки на граѓаните и правните лица за работата на судиите и судовите;
- да поднесува извештај за работата;
- да донесе деловник и други општи акти со кои ги уредува работите од својата надлежност;
- да утврдува ориентациски број на предмети што треба да ги реши судијата месечно; и
- да врши и други работи утврдени со закон.

6.2. НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО ВО ИЗВЕШТАИТЕ ЗА РАБОТАТА НА СУДСКИОТ СОВЕТ

Судскиот совет настана како, условно говорено, наследник на Републичкиот судски совет што беше воведен со Уставот на РМ од 1991 година. Со уставни амандмани од 2001 година, односно 2005 година и со законски решенија се определени надлежностите, составот и работењето на Судскиот совет на РМ.

Во функција на подготовка на овој истражувачки труд анализирани се годишните извештаи на Судскиот совет на РСМ за 2016, 2017 и 2018 година (извештаите се наоѓаат на интернет-страницата на Советот во оригинална форма).

Во трите извештаи, од аспект на истражувачките прашања, постојат по два дела што се однесуваат на истражуваната материја.

Во делот насловен како „Постапки за утврдување на нестручно и несовесно вршење на судиската функција и дисциплинска одговорност на судии“ за трите години се разгледани ограничен број барања, и тоа три во 2016 година, седум во 2017 и пет во 2018 година. Од извештаите не може релевантно да се заклучи за тоа што утврдил Советот, а е во врска со истражуваната материја.

Поголемо внимание е посветено во делот означен како „Оцена на работата на судиите во РСМ во однос на квалитетот и ажурноста на нивната работа како и други прашања во врска со остварувањето на независноста и самостојноста на судството“.

Оценети се најпрвин ефективност и ажурноста на Врховниот суд на РСМ, на Вишиот управен суд и на Управниот суд.

Врховниот суд, според извештајот, не остварил ефикасност и ажурност во 2016 година, а бил ефикасен и ажурен во следните две години.

Вишиот управен суд е оценет како ефикасен и ажурен во 2016 и 2017 година, а како неажурен во 2018 година.

Управниот суд во сите три години е оценет како ефикасен и ажурен.

Оценувани се и четирите апелациски судови во Скопје, Битола, Штип и Гостивар.

Во 2016 година, сите четири апелациски судови се оценети како ажурни, во 2017 сите четири судови како неажурни, додека за 2018 година три апелациски судови се оценети како ажурни, а еден како неажурен.

Во сите извештаи е оценета и ажурноста на основните судови. Во 2016 година 20 основни судови се оценети како ажурни, а седум како неажурни. Во 2017 година за 25 основни судови е изнесена оценка за ажурни, а за два неажурни. Во 2018 година најголем е бројот на основни судови што се оценети како неажурни – 11, додека 16 се оценети како ажурни.

Во извештаите се презентирани и одлуки за оценка на работата на определен број судии и на претседатели на судии.

Во 2015 и 2016 година се оценувани вкупно 514 судии и 30 претседатели на судови.

Најголем дел од судиите, 91,82 %, се оценети со многу добра оценка, со добра 7,19% и задоволително 0,79%.

Претседателите на судови се оценети вака: многу добар 20%, добар 66,67% и задоволителен 13,33 %.

За 2017 година, донесени се 34 одлуки за оценка на работа на судии од кои 94,01 % како многу добри и 5,89 како добри.

Во 2018 година, од поднесени 754 претставки за работа на судии, Судскиот совет разгледал 624 од кои 609 ги оценил како неосновани, шест како основани, четири како делумно основани, а пет претставки биле повлечени.

Збирна оценка е дека Судскиот совет на РСМ во најголем број случаи судиите и судовите ги оценува како ажурни, а судиите како многу добри.

Во сите извештајни години, во делот означен како Заклучоци, Судскиот совет како приоритети на Советот ги набројува обезбедувањето и гарантирањето на независноста на судството во РСМ, преку унапредување на процедурите за избор и унапредување на судиите, оценување на нивната работа и на системот за утврдување одговорност на судиите, како и подобрување на материјално-финансиската состојба на судовите, судиите и судската администрација.

Судскиот совет на Република Северна Македонија во своите извештаи повеќе се придржува до непосредните активности што ги остварил преку одржување седници на овој орган. Оттаму, извештаите не нудат доволно информации за состојбите и односите во судството во земјата од аспект на проценка за степенот на самостојност и независност на судиите и судството. Тоа отвора простор да се отвори прашањето на подготовка на аналитички согледувања што би ги правел Судскиот совет за повеќе прашања, па и за „чистота“ на судството и за независни судии.

7. МЕДИУМИТЕ, ЈАВНОСТА И ПРОЧИСТУВАЊЕТО НА СУДСТВОТО И НЕЗАВИСНОСТ НА СУДИИТЕ

Најопшта оценка е дека јавноста и медиумите мошне ја поедноставуваат сликата за независноста и корумпираноста на судството и судиите во државата. Најчест и неоспорен е ставот дека судиите треба да бидат самостојни, професионални, независни и непоткупливи, но во конкретизирана смисла, неоправдано се создава впечаток дека сите судии се подложни на влијанија, дека се корумпирани, дека не судат според закон, туку според наредба, налог, пријателство, поткуп...¹²

Ретко се среќаваат медиумски содржини што истакнуваат одделни судии кои најпрофесионално и најчесно си ја вршат својата работа.

Во рамките на овој истражувачки проект, од информативното следење на медиумите во земјава поврзани со судството и судиите (главно во периодот од почетокот на 2020 година до средината на март 2020 година) можат да се извлечат неколку заклучоци:

- има презентација на заложбите за реализација на принципот на вентинг во судството,
- со афирмираат заложбите за професионално, независно и самостојно судство (главно низ информирање за идеите на политичките субјекти за судството во иднина во делот на предизборната кампања за закажаните парламентарни избори, што во меѓувреме се одложени),
- редовно следење на судските процеси поврзани со јавно познатиот случај именуван како „Рекет“, при што, сепак, понагласено за откажаните рочишта,
- подложно на критика е одлучувањето на Судскиот совет на РСМ при изборот на нови судии (присутно обвинение за наводен непотизам и непочитување на ранг-листата од Академијата за судии и јавни обвинители),
- потсетување на медиумските категории „сваровски“ судство како знак за корумпираност.

Многу често медиумите ги третираат и ги анализираат извештаите на експертската група, предводена од Рајнхард Прибе, од 2015 и од 2017 година со констатации дека станува збор за долгорочен процес, особено во делот на улогата и надлежностите на судскиот совет и неговите одговорности во овозможувањето на независност и непристрасност на судството¹³.

¹² Димовски Саше: „Ретко се открива и докажува корупција во редовите на македонското судство“, ММС (Реален медиум за реални луѓе, 23 април 2020) < [¹³ \[www.akademik.mk\]\(http://www.akademik.mk\), Реформите во судството – од Прибе 1 до Прибе 2 и потоа, објавено на 21.11.2017, пристапено на 16.06.2020.](https://mms.mk/132632/%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%BA%D0%BE-%D1%81%D0%B5-%D0%BE%D1%82%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0-%D0%B8-%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%B-F%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0/> пристапено на 26 април 2020.</p></div><div data-bbox=)

8.

ДВА СТРАТЕГИСКИ ДОКУМЕНТА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНОСТА И НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО

8.1. СТРАТЕШКИ ПЛАН НА МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ПРАВДА ЗА ПЕРИОДОТ 2019-2021 ГОДИНА

Во рамките на истражувачкиот проект е предвидена анализа и на програмски документи што се однесуваат, во свои делови, на прашањата на независно и прочистено судство.

Во Стратешкиот план на Министерство за правда за периодот 2019-2021 година е предвидено изготвување и предлог-закони и други прописи од надлежност на Министерството и спроведување и следење на спроведувањето прописи и дали прописите ги остваруваат очекуваните резултати.

Како приоритети и цели се определени постигнување на ефикасен, независен и професионален правосуден систем, каде што темелни принципи би биле владеење на правото преку целосно спроведување на законите, зголемување на довербата на граѓаните во судскиот систем, заштитата на правата на граѓаните и создавање услови за независно, департизирано и ефикасно судство.

Во делот од програмата означена како „Правосудство – казнено и граѓанско право“ заложбите се зајакнување на независноста, зголемување на ефикасноста и професионалноста на судството, имплементација на најнови меѓународни стандарди, примена на закони и јакнење на капацитетите на судството, вклучувајќи ја и Академијата за судии и јавни обвинители. Посебен дел има превенцијата на корупцијата во судството, односно спречување на корупцијата со јакнење на антикорупциска рамка и примена на меѓународните аспекти на антикорупциското законодавство.

8.2. СТРАТЕГИЈА ЗА РЕФОРМА НА ПРАВОСУДНИОТ СЕКТОР ЗА ПЕРИОДОТ 2017-2022 ГОДИНА

Релевантен документ од аспект на истражуваната тема е и Стратегијата за реформа на правосудниот сектор за периодот 2017-2022 година со Акциски план. Во делот на независност и непристрасност се констатира состојба во која, и покрај тоа што нормативната рамка ги содржи меѓународните стандарди за независно и непристрасно судство, има потреба од дополнителни законски интервенции со чијашто примена ќе се обезбеди поголема независност и непристрасност во работата на судството.

Се предвидува донесување на строги правила за доследно почитување на ранг-листата од Академијата за судии и јавни обвинители при изборот на нови судии, да се почитува временскиот редослед од доставените листи од Академијата, да се донесат законски критериуми за дипломците од Академијата, а одлуките на Судскиот совет да бидат детално и аргументирано образложени и јавно објавени.

Се предвидува да се допрецизираат критериумите за избор на членови на Судскиот совет, а се нагласува дека судиите за ова тело треба да ги исполнуваат барем условите за избор во апелациони судови.

Истакната е заложба за правилно функционирање на системот за распределба на судски предмети и спречување на злоупотреба на системот (АКМИС), потоа за постоење на самостоен и одржлив судски буџет и за подобрување на условите за работа на судиите преку овозможување на соодветен простор, техничка опрема и неопходен канцелариски материјал.

Двата документа на Министерство за правда во Владата на Република Северна Македонија се однесуваат на периоди што сè уште течат, со што е оневозможено да се анализира, оценува и вреднува што од зацртаните цели и предвидените мерки е остварено, со каква содржина и какви ефекти се постигнати.

9. ЕКСПЕРТСКА АНАЛИЗА ЗА ПРОЧИСТЕНО СУДСТВО И НЕЗАВИСНИ СУДИИ

9.1. ПРИМЕРОК НА ИСПИТАНИЦИ

Како дел од истражувачкиот труд беше реализирана анкета со експерти од правната област кои на структуриран прашалник одговараа на прашања поврзани со тематската област.

Во испитувањето беа опфатени вкупно 54 лица, од кои 30 од женски и 24 од машки пол. Од нив – 18 се доктори на науки од правната сфера, од правосудната област, додека 36 се магистри по правни науки и магистри по право од правосудна насока. Најголем дел (25 анкетирани) се наставници и соработници на факултетите за правни науки во државата, и тоа на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, на Правниот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ од Штип и на Факултетот за правни науки во состав на приватниот Европски универзитет од Скопје. Другите анкетирани се вработени во правната струка со веќе споменатиот степен и вид на образование.

Примерокот може да се вброи во случаен со внатрешни критериуми видот на образование, односно степенот на стручност на анкетираниите (научно поле: општествени науки, научно подрачје: правни науки, научна област: судско право, според Фраскатијевата класификација) и според еден од можните критериуми за извор на информации – достапност на изворот, односно негова отвореност (не само како јавна обврска и функција на отвореност туку и како негова добра волја да се појави во улога на извор на сознание)¹⁴.

Прашалникот беше подготвен да ги покрива поттемите на истражуваната тема, односно прашањата се однесуваа на ставовите и мислењата на испитаниците кон прочистувањето на судството, потоа во однос на независноста на судиите и кон активностите на Судскиот совет на РСМ поврзани за независноста на судството.

Следува преглед на резултатите од испитувањето.

9.2. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО ЗА ТЕМАТА ПРОЧИСТЕНО СУДСТВО

Прашање: Има доволно причини за мерки и активности со кои ќе се прочисти судството од корумпирани, нестручни, неетички, несовесни и на влијание подложни судии?

Табела 1

	Број на изјави	Процент
Да, сосема	14	26 %
Да	26	48 %
И да – и не	14	26 %
Не се согласувам	0	0%
Воопшто не се согласувам	0	0%

¹⁴ Андревски, Живко: Четири А – актуелно, аналитично, атрактивно, ангажирано, Култура, Скопје, 1994, стр. 152.

Според изјавите на експертите може да се заклучи дека има јасна и основана потреба од прочистување на судството. Доминантната зачестеност на одговорите (да, сосема и да) говори дека испитаниците имаат сознание и верување дека во судството има многу појави на нестручност, несовесност, корумпираност и злоупотреби што треба да се елиминираат.

Прашање: Кои се појавните облици на „нечисто“ судство?

Табела 2

	Број на изјави	Процент
Несоодветен избор и стручно неквалитетни и несовесни кадри	10	19 %
Подложност на влијание од центри на моќ надвор од судството	18	33 %
Корумпираност на судиите	12	22 %
Неетичност во работата	7	13 %
Нарушување на угледот на судиската функција	7	13 %

За експертите како најчеста причина за „нечисто“ судство е, значи, појавата на подложност на надворешни влијанија, но видливо влијание имаат и појавите на корумпираност/поткупливост и недоволната/несоодветната стручност (професионален квалитет) на судиите.

Прашање: Со кои мерки/активности да се прочисти судството?

Табела 3

	Број на изјави	Процент
Нов генерален избор	0	0%
Системско следење и анализирање на работата на судовите	38	70 %
Почеста примена на мерката разрешување врз објективна и аргументирана анализа	14	26 %
Повик судиите сами да се повлечат	2	4 %

Експертите се склони кон пошироко и потемелно размислување и предлагање, па логично од тоа произлегува дека поретко се залагаат за крајната мерка разрешување на судиите во функција на прочистување на судството, а почесто за системско следење и анализирање на работата на судиите, што како сознание кај судиите би имало превентивно дејство и влијание за стручно и совесно работење.

9.3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО ЗА ТЕМАТА НЕЗАВИСНО СУДСТВО

Елементи за утврдување на независноста на судиите (на испитаниците им беше понудената листа од девет елементи како составни делови на категоријата независно судство и беа замолени да издвојат по пет елементи што, според нив, се клучни за независно судство):

Табела 4

Реден број	Содржина на одговори	Број
1.	Материјална, социјална, правна, физичка и лична сигурност.	37
2.	Не потпаѓа под влијание, не подлегнува на никаков притисок, не подлегнува на закани, директно или индиректно мешање во неговата работа од кого било и по која било основа или повод.	50
3.	Покажува самостојност во одлучувањето и вршењето на своите работни задачи во однос на своите колеги, без оглед на степен и ранг (независен во однос на вишите судови и судиите во нив).	30
4.	Независен и самостоен кон какви било влијанија, притисоци, сугестии, интервенции од носителите на законодавната и извршната власт и во одлучувањето и во извршувањето.	45
5.	Видливо ја изразува својата независност и самостојност преку еднаква примена на законот и еднакво постапување со сите граѓани, без дискриминација или давање предност или привилегии на една од странките по која било основа.	20
6.	Суди само врз основа на Устав и закон и ратификуваните меѓународни договори, својата стручност, професионалност, совест и уверување, непристрасност.	26
7.	Одлучува по конкретен предмет врз законски одредена надлежност и распоред на работата во судот утврден пред конкретниот предмет да постане актуелен за решавање и не врши избор или селекција на предметите што треба да ги решава.	18
8.	Поседува сопствен интегритет, севкупност на својства, карактеристики и способности што го чини „свој“, самостоен, сигурен во себе и во своите постапки, го почитува туѓото мислење, но има свое мислење и став и држи до него, сигурен е во својата стручност, квалификации и професионалност.	24
9.	Изграден систем на вредности и ставови што во средината во која живее и работи на скалата на моралните и етичките вредности стојат највисоко, подразбира усвојување и почитување на универзалните вредности, секогаш и во секоја пригода, во службениот и приватниот однос и живот и држи до нив и инсистира до нивно почитување.	20
Вкупно		54 x 5 = 270

Ако се направи ранг-листа на критериумите и елементите што експертите ги вреднуваат како најбитни во објаснувањето на концепцијата и практиката за независно судство и независни судии, тогаш првите места припаѓаат на:

- а) Не потпаѓа под влијание, не подлегнува на никаков притисок, не подлегнува на закани, директно или индиректно мешање во неговата работа од кого било и по која било основа или повод.*
- б) Независен и самостоен кон какви било влијанија, притисоци, сугестии, интервенции од носителите на законодавната и извршната власт и во одлучувањето и во извршувањето.*
- в) Материјална, социјална, правна, физичка и лична сигурност.*
- г) Покажува самостојност во одлучувањето и вршењето на своите работни задачи во однос на своите колеги, без оглед на степен и ранг (независен во однос на вишите судови и судиите во нив).*

9.4. РЕЗУЛТАТИ ОД ОДГОВОРИ НА ПРАШАЊА ПОВРЗАНИ СО СУДСКИОТ СОВЕТ НА РСМ

Прашање: Што треба да прави Судскиот совет за да го физиомира, да го поттикнува и да го вреднува самостојното, професионалното, независното, објективното и одговорното работење на судиите?

Одговори од испитаниците:

Табела 5

Реден број	Содржина на одговори	Број	Процент
1.	Редовно да ја реafirмира потребата и определбата на општеството за висок степен на стручност и совесност на судиите.	15	28 %
2.	Доследно да ги почитува и да ги применува критериумите и стандардите за самостојност и независност на судството и судиите.	25	46 %
3.	Афирмација на неопходноста од познавање и примена на проверена методологија во судската постапка.	7	13 %
4.	Од судиите да се бара исклучување на нееднаков однос кон странките (да се елиминираат и претерана блискост, толерантност и трпеливост, и грубост и нетрпеливост).	7	13 %
Вкупно		54	100 %

Како што може да се заклучи, експертите првенствено се заложуваат за доследна примена на критериумите и стандардите за самостојност и независност на судството и судиите, имајќи ги предвид надлежностите на Судскиот совет за избор и разрешување на судиите и претседателите на судовите. Тоа подразбира да се избираат лица кои се способни, оспособени и определени за независно и самостојно работење, потоа да не се избираат лица кои ги немаат таквите карактеристики и да се разрешуваат судовите кои во својата работа не се придржувале до елементите на самостојност и независност.

Испитаниците, исто така, очекуваат и предлагаат јавно пројавување на Судскиот совет во функција и интерес на определбата за висок степен на стручност и совесност на судиите. Тоа произлегува од верувањето на експертите дека во општата и во стручната јавност во државата, и покрај начелната поддршка за независно и самостојно судство, низ дневното однесување се запоставува таа определба, што како последица предизвикува барања и влијанија врз судството различни, па и спротивно од принципите на стручност и совесност.

Прашање: Со кои цели Судскиот совет да иницира и да реализира активности и мерки што ќе ги отстрануваат проблемите, тешкотиите и појавните облици на нестручно, несовесно, неодговорно и штетно работење и одлучување на судиите?

Одговори од испитаниците:

Табела 6

Реден број	Содржина на одговори	Број	Процент
1.	Да се знае дека е неопходно да се зголемува степенот на заштита и остварување на слободите и правата на човекот, со зголемување на довербата на граѓаните во судството.	20	37 %
2.	Повикување на следење на законската регулатива, измените и дополнувањата на прописите, исто така и следење на стручна и научна литература од правна наука и од својата област.	15	28 %
3.	Да ја допотврдува основата на принципите неподвижност на судијата без негова согласност и непроменливост без законска основа и објективизирана постапка.	10	19 %
4.	Системска примена на АКМИС (давање упатства и опомени).	9	17 %
Вкупно		54	100 %

Видливо е дека нагласокот од страна на експертите е целите што ги поставува и мерките што ги презема Судскиот совет во однос на работата на судиите треба, пред сè, да ги штитат и да ги унапредат слободите и правата на луѓето, што како заложба е во согласност со наводите од Универзалната декларација за човековите права и законските одредби за судството во државата.

За испитаниците е и мошне важно судиите да бидат активирани за нивно следење на законите, измените и дополнувањата, но се препорачува и поширок ангажман – проучување на стручна и научна литература, од домашни и светски автори, што, пак, ќе им овозможи соодветна информираност за понатамошен развој во својата област.

Прашање: Кои критични точки и прашања имаат неоспорен приоритет и се наметнуваат како ургентни за разрешување во обезбедувањето на функционирање на независно и од различни притисоци ослободено судство?

Одговори од испитаниците:

Табела 7

Реден број	Содржина на одговори	Број	Процент
1.	Потсетување и охрабрување на судиите да одлучуваат врз основа на факти во формално спроведена постапка врз основа на закон.	25	46 %
2.	Осуда на појави на неправилно, погрешно и нецелосно утврдување на фактичка состојба и неправилна оценка на вредноста на доказите.	12	22 %
3.	Некоруптивност: строго забрането примање подароци, надоместоци, услуги и противуслуги.	12	22 %
4.	Во мала средина, каде што сите на некој начин се познаваме, судијата да го исклучи влијанието на роднините, пријателските, другарските, соседските и други влијанија и односи на блискост.	3	6 %
5.	Етичка димензија (потсетување на потребата од совест, гризење на совест, достоинство и углед).	2	4%
Вкупно		54	100 %

За испитаниците, врз основа на зачестеноста на нивните одговори, како доминантна критична појава во работата на судиите и судството е практиката на недоволно почитување на фактите и доказите во судската постапка, но и за водење на формалните постапки врз законска основа. Нивните констатации и заложби, всушност, кореспондираат со начелата за судска постапка уредена и пропишана во законските одредби.

Како битно критично место во работата на судиите, експертите го издвојуваат и постоењето на корупцијата во судството и кај судиите, односно залагањето за спречување и казнување на коруптивната практика, што ги нарушува работата и одлучувањето на судиите и ги урива угледот и довербата во судската функција.

Прашање: Каков резултат може да се очекува на краткорочен, среднорочен и на долгорочен план од дејствувањето на Судскиот совет во процесот на постигнување на професионално и квалитетно судство и кои би биле најбрзи, оптимални и прифатливи рокови?

Одговори од испитаниците:

Табела 8

Реден број	Содржина на одговори	Број	Процент
1.	Да се елиминира погрешна примена на законот и погрешна проценка на доказите.	30	56 %
2.	Да не се одолжува постапката (право на разумен рок на судење).	5	9 %
3.	Да не се одлагаат (често и неоправдано) закажаните рочишта.	5	9 %
4.	Да се санкционира честото укинување или преиначување на одлуките од страна на повисокиот суд.	2	4 %
5.	Судиите да постапуваат според упатства од повисокиот суд.	2	4 %
6.	Да се почитуваат законските услови за изземање на судиите од дадени предмети.	2	4 %
7.	Редовна активност на Судскиот совет во оценувањето на судиите – да не се врзува за рокови.	2	4 %
Вкупно		54	100 %

Со оглед на фактот што сите испитаници се од правната струка, логично е нивното очекување во рамките на активностите и мерките за прочистено судство и независни судии, како најприсутен резултат да биде доследната примена на законот во вкупната работа на судиите, односно да се елиминира погрешната примена на законот и погрешната проценка на доказите. Важност и влијателност, според нив, има и почитувањето и примената на судење и одлучување во разумен рок, со оглед на тоа што се залагаат да не се одолжува постапката и да не се одлагаат судските рочишта, поточно навреме да се стигнува до праведна одлука и до правда.

Единствена поддршка имаше ставот дека – ако системски се работи до прочистување може да дојде во следните пет со седум години, а идеалот вистински независни судии кака мнозинство да се постигне за десет години.

ПРЕПОРАКИ:

- Да се подготви актуализирана анализа на целината на човековите права, со посебен осврт врз правата понепосредно поврзани со судството врз основа на Универзалната декларација за правата на човекот и од Европската конвенција за човекови права, која ќе биде најшироко достапна за судскиот систем и особено за судиите во Република Северна Македонија со цел прецизно да ги познаваат овие права, нивната суштина и да се придржуваат до нив во сопствената работа.
- Подготовка на материјал со толкување и аналитичка разработка на Основни за независност на судството начела и нивно афирмирање во јавниот и медиумскиот простор во Република Северна Македонија.
- Да се подготви анализа на причините и појавните облици на расчекорот (правно самостојно и независно судство, реално – нецелосно спроведување на тие начела) со размислувања и идеи за надминување на тој расчекор во правец на доследно применување на суштината на начелата на самостојност и независност.
- Да се организира кампања за афирмација на вредностите и предностите на чисто и независно судство во општеството и со тоа наведување на општеството – субјектите (поединци и групи) на однесување во согласност со тоа.
- Да се подготви преглед на највисоко вреднуваните критериуми и елементи на независно судство и независни судии, со упатство како тие ефектно и ефективно да се применуваат во практиката.
- Да се подготви прирачник што ќе содржи основи, цели, принципи, постапки и очекувани резултати за системско следење и анализирање на работата на судиите.
- Да се организираат работилници и обуки за запознавање на суштината и димензиите на: независност, непристрасност, стручност/нестручност, совесност/несовесност на судиите.
- Преку работилници да се направи анализа на примери од практиката во кои е илустративно манифестирано:
 - а) почитување и примена на принципи/критериуми за независност на судиите,
 - б) благо прекршување/непочитување на основите на независно работење на судот,
 - в) драстично/очигледно прекршување на независно однесување на судството и судиите,
 - г) однесување/одлуки/пресуди што се спорни и контроверзни во однос на примена на правила за независност на судството.
- Реализација на голем, сеопфатен истражувачки проект за степенот на информираност на судиите за тоа што подразбира одговорно и независно судство и независен судија (според најквалитетни основи за истражување во методолошка, стручна и етичка смисла).
- Редовни работилници, семинари, обуки за општи теми и прашања на независното судство, за конкретни примери од практиката и за претпоставени можни ситуации во врска со независното судство.
- Обезбедување на широка, јавна достапност на судски пресуди (со сите елементи – содржина и суштина на обвинение и спор, елементи на одбрана, судски аргументи, почитување на законска основа на суштината на пресудата).
- Систем од мерки и проекти за афирмација на битноста/значењето/важноста на независното судство и независните судии во поширокиот јавен, општествен и стручен систем и простор (медиуми, електронски пројави, социјални мрежи) и афирмација на конкретни примери со апсолутен позитивен предзнак на присуство, манифестирање и практикување на независно судство.
- Вклучување содржини од широката проблематика на независно судство (судии) и во редовни наставни програми на факултетите за правни науки и во средните училишта во државата и низ посебни форми (презентации, предавања, дебати, работилници и друго).

- Широка достапност на одлуки, акти, препораки, извештаи од Судскиот совет на Република Северна Македонија со можност за нивно толкување, вреднување и популаризирање.
- Пронаоѓање и примена на различни форми и поводи за актуализација на улогата на Судскиот совет во поддржувањето на воспоставување, функционирање и афирмација на независно судство/судии.
- Отворање и редовно практикување дебати за етичката димензија на работата на судовите/судиите поврзани за нивната независност.
- Обезбедување систем за создавање на трајна свесност и совесност за неопходноста и плодотворноста во однос на општеството и луѓето од постоење и функционирање на независно судство/судии.
- Воспоставување на институционален, јавен и граѓански систем за спречување или, барем, жигосување и осуда на претставници на центри на политичка, партиска, полициска, криминална, економска и друг вид моќ што влијаат или се закануваат со влијание (мерки, акции) врз судскиот систем и судиите со што ја нарушуваат или ја оневозможуваат нивната независност.
- Донесување на посебна програма со прецизирани цели, принципи, субјекти, заснованост, рокови за прочистување на судството од судии кои не ги почитувале и не ги применувале принципите на независност, односно работеле пристрасно, нестручно и несовесно.
- Обезбедување транспарентност за објективноста, легалноста, легитимноста и одговорноста во работата на Судскиот совет во делот на почитување на независноста при изборот и разрешувањето на судиите и носителите на судски функции (претседатели на судови).
- Да се обезбеди долгорочна, системска, регулирана и проектирана практика на судиите да им се гарантираат примања (плата и додатоци/премии), законски решенија, услови од безбедносен, просторен, организационски, техничко-технолошки карактер како важна состојба за нивно независно професионално работење и однесување.
- Да се избегнува и да се осудува секое пројавување (особено на лица од владејачките структури, од политичките партии, од граѓанскиот сектор, од правната струка и од медиумите) на неосновано, навредливо и клеветничко обвинување на судството и судиите. Особено да не се воопштува дека судската струка е колективно поткуплива, подложна на коруптивно одлучување и однесување, иако има такви само поединечни појави и случаи.
- Да се поттикне практика на потранспарентни судови, почести брифинзи со новинари, понавремени соопштенија за јавноста, потоа обуки и работа за судии, новинари и лица за односи со јавноста во судовите заради унапредување на судската транспарентност.
- Да се обезбеди поширока достапност на резултатите од испитувањето на експертите во врска со прочистувањето на судството, елементите на независно судство и за работата на Судскиот совет на Република Северна Македонија.

БИБЛИОГРАФИЈА:

Андревски, Живко: *Методологија на научно-истражувачката работа*, Европски Универзитет – Република Македонија – Скопје, Скопје, 2010

Андревски Живко: *Сега е точно (исправки, дообјаснувања, осврти)*, Ф-М-Б, Скопје, 2005

Андревски, Живко: *Четири А – актуелно, аналитично, атрактивно, ангажирано*, Култура, Скопје, 1994

Арнаудовски Љупчо, Тројачанец Терзиева Вера и Тумановски Драган: *Независно судство – зборник на документи*, Републичкиот судски совет, Скопје, 1997

Bonneau, C., and Hall, M.: *In Defence of Judicial Elections*, New York and London Routledge, 2009

Guarnieri, C.: "Courts as an Instrument of Horizontal Accountability – The Case of Latin Europe in Democracy and the Rule of Law", ed. J. Maravall and A. Rzeworski, Cambridge and New York: Cambridge University Press, 2003

Димовски Саше: *Петко се открива и докажува корупција во редовите на македонското судство*. MMC – Реален медиум за реални луѓе, 23 април 2020

Европска конвенција за човековите права, изменета со протокол бр. 11, Совет на Европа

Митков Владимир: *Независноста на судството како начело на владеењето на правото* (правната држава), *Независно судство и правната држава*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 1997

Мојаноски Т. Цане: *Методологија на безбедносните науки, основи*, книга I, Факултет за безбедност – Скопје, 2012

Segal, J. and Spaeth, H.: *The Supreme Court and the Attitudinal Model Revisited*, New York and Cambridge: Cambridge University Press, 2002

Soiller, P. and Gely, R.: "Strategic Judicial Decision – Making" in *The Oxford Handbook of Law and Politics*, ed. K. Whittington, R. Kelemen and G. Calderia, Oxford: Oxford University Press

Устав на Република Северна Македонија, < <http://www.slvesnik.com.mk/content/Ustav%20na%20RM%20-%20makedon-ski%20-%20FINALEN%202011.pdf> >

Закон за судови, < http://www.aa.mk/WBStorage/Files/Zakon_sudovite.pdf >

Закон за Судски совет, < <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Zakon-za-Sudskiot-совет-na-Republika-Severna-Makedonija-22-05-2019.pdf> >

Кодекс на судовите, < <http://www.vsrn.mk/wps/wcm/connect/vsrn/10ae444c-09fd-4cbd-9fa6-ed45ae4ad13b/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81+%D0%B7%D0%B0+%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0+%D0%BD%D0%B0+%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%B8%D1%82%D0%B5+%D0%B8+%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%B8%D1%82%D0%B5+%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8.pdf?MOD=AJPERES&CVID=mSBbAAH> >

Годишни извештаи за работата на Судскиот Совет на Република Северна Македонија, < http://sud.mk/wps/portal/ssrm/sud/izvestai/svi!/ut/p/z1/tVNNc5swEP0ruXAEfQKiN5rGdqldN5NQgy4ZAcJWYhABBT59RXpdLONMSdTHRZSfP27b6nFUjBFqQ-17-WOa6lqfjDnJPVuvDmlkH2DyZlaMxjG69gLFjMcRC7YPAHgKyEID0lfwKQTtP_BCII81o3eg-STvVC31R3FuweCgvKx150mssze-WaClp2Wd_L5esxsclmAJGOI18aQDXkmbEo9ZGfYF3ZBuStEUTICxAdS2HRI8B0Ssns8sc1oj4dvclt6ny1M7Rc721ZlWpsMaMYB3lh-l4lTm3p-Zgc4J7ZLfl6oQCITfEyVt_f3aWi0qFqLXxpsX4hpVC50zS04Nm9UnMQbvWX_CYXfcnEz-vh6lSgk04A4_guYeGYjRGaVM-SVAx2GiEsw81yKKfM9NKol64ww43wrStGK1nlozfDutW66Txa04DAMzk6p3UE4uaos-K-UveqM-mMkSMx8-s-trxcz37R-gdyQXeJ-zn4BNL8UA4lq1lfkvV_85VAv4ssKx0cu5984K0_QQfSw9-VD6OXwnfVPFccWle-iX5UoHX2__7C4ITaL-8fN3-ymswt9jckOZ/dz/d5/L2dBISEvZOFBIS9nQSEh/?urilc=wcm%3Apath%3A%2Fsovet_mk%2Fsdud%2Fizvestai%2Bi%2Bstatistiki%2Fizvestai%2F >

Hague, Rod, Harrop, Martin: *Uporedna vladavina i politika uvod*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet politickih nauka, Beograd, 2014

Черепналковски, Рафаил: *Судство*, Макавеј, Скопје, 2004

Sesic, Bogdan: *Osnovi metodologija drustvenih nauka*, Naucna kniga, Beograd, 1982

Шкариќ, Светомир; Силјановска, Давкова, Гордана: *Уставно право*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2007

